

Horeb de medio ignis. ̅. 16. Ne sorte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem.

R. ibi sermonem non esse de hac visione, sed de illa quæ in promulgatione Decalogi toti populo facta est, cui tanquam rudi et in idololatriam prono, non conveniebat imaginem aliquam exhiberi: apud Moysen vero et seniores (de quibus hic agitur) utpote sapientiores pariter et eruditiores periculum illud non erat, ne scilicet simulacrum Dei facerent.

CAPUT XXV.

Ad fabricam tabernaculi jubet Deus sibi offerri primitias; id est prima et prestantissima, ut patet ex ̅. 3: insuper præcipit arcam fœderis construi cum propitiatorio et duobus Cherubim; item mensam panum propositionis, et septiceps candelabrum de auro mundissimo.

QUÆSTIO PRIMA. — CUIUS MATERIE ET FORME FUERIT ARCA FŒDERIS, ET QUID IN EA CONTINERETUR.

Sacrorum fabricam incipit Deus ab arca fœderis, tanquam omnium sacrorum præcipuo ac dignissimo. Materiam ejus assignans ̅. 10 ait: Arcam de lignis setim compingite. Juxta S. Hieron. in cap. XXI Isaia: setim est genus arboris nascentis in eremo, spinæ albæ habens similitudinem: unde omnia ligna arcæ et tabernaculi facta sunt instrumenta. Hoc lignum est impubescens, ut vertunt LXX, et levissimum (non pondere sed glabritie), fortitudine, soliditate, et pulchritudine omnia ligna superans. Dicitur autem simile spinæ quoad folia et colorem; nam tum quoad qualitates jam memoratas, tum etiam quoad magnitudinem a spina differt, cum ligna setim sint grandes arbores, non item spinæ. Per incorruptibilitatem istius ligni mystice significatur Ecclesiæ indefectibilitas.

Forma describitur cit. ̅. 10, his verbis: Cujus longitudo habeat duos et semis cubitos: latitudo cubitum et dimidium: altitudo cubitum similiter ac semissem. Sermo est de cubito vulgari, non geometrico, qui continet alios sex, quales Origenes respectu arcæ Noë assignavit. Cubitus autem vulgaris seu communis est longitudo ab extremitate digiti, qui dicitur index, usque ad curvaturam brachii, quæ cubitus vulgo dicitur, continetque 24 digitos majores, seu pollices transversos. Proinde arcæ longitudo continebat pollices 60, altitudo, uti et latitudo, pollices 36.

̅. 11: Et deaurabis eam auro, id est non foliis, sed laminis aureis. Quod insinuat hebræus, in quo oco deaurabis, habetur: abscondes, cooperies, et vesties eam auro; idque intus et foris, ut tropologicè significet animam justi, quæ est arca et templum Dei, tam interius quam exterius, debere esse sanctam, et undequaque auro charitatis circumdatam. Facies supra coronam auream per circuitum. Juxta A Lapide aliosque, corona non erat rotunda, sed quadrangularis, qualis erat arca. Plura de his videri possunt in Analogia Beani cap. XIII.

R. Et dico 1: In arca fuisse tabulas legis certum

est; nam hic ̅. 16 aperte dicitur: Ponesque in arca testificationem, id est Legem, sive tabulas Legis: Lex enim sæpe dicitur testimonium sive testificatio, quia continet attestatorem divinæ voluntatis, eaque Deus testatum reliquit, quid velit ab hominibus fieri. Hinc dicta fuit arca testimonii, id est Legis: et arca testamenti, id est fœderis: continebat enim Legem, quæ erat conditio fœderis inter Deum et Hebræos in initio. Ipsa quoque arca vocatur testimonium infra cap. XXX, 6; Levit. XXIV, 3; Num. XVII, 4; idque metonymice: quia scilicet arca in se continebat testimonium, id est tabulas legis.

Dico 2. Strictè loquendo, præter tabulas legis, nihil amplius continebatur in arca.

Prob. ex III Reg. VIII, 5, et II Paralip. V 40, ubi dicitur: Nihilque aliud erat in arca, nisi due tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb. Atqui hic textus, utpote clarus et negativè expressus, excludit quilibet a tabulis istis distinctum: nec aliqua ratio apparet, sumendi vocem nihil accommode, maxime cum liber Paralip. supplere soleat, quæ alibi omituntur; ergo nihil aliud proprie loquendo in arca fuit, nisi due tabulæ decalogicæ, quas de mandato Dei in eadem Moyses reposuit.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.— Obj. I. ad Heb. IX ̅. 4 dicitur: In qua (arca testamenti) urna aurea habens manna, et virga Aaron quæ fronderat, et tabulæ testamenti. Ergo prædictus textus Paralip. accommode sumendus est. Ante responsionem

Nota, quod apparens hujus textus antilogia, fuerit una ex rationibus, ob quas olim Marcion et Arius, Lutherus, Brentius, Kennitius, magdeburgenses et anabaptistæ Epist. hanc ex catalogo librorum sacrorum eradendam voluerint. Quin etiam, juxta Estium et alios, de ejusdem auctoritate dubitavit Cajetanus.

Verum de fide est, Epist. ad Heb. esse Scripturam canonicam, prout definit concil. Florent. in instructione Armenorum, et Trid. sess. 4: estque hic patrum consensus, et consensus communis prisæ Ecclesiæ; ut suo loco exponunt interpretes. Videri desuper potest Bellarm. lib. I de Verbo Dei, cap. XVII, et Medina, lib. VI de recta fide, cap. XXV.

Resp. igitur cum catholicis, propositionem in, more hebraico, hic ample sumi, et completi tam ea quæ proprie in arca erant (uti erant tabulæ legis), quam ea quæ juxta arcam erant, uti erant virga Aaron, et urna. Unde sicuti varii sunt modi habendi, prout infra cap. XXX, Q. II. patebit, ita et varii sunt modi existendi.

Explicationi huic consonat phrasis Scripturæ, juxta quam illa, quæ sunt vicina loco alicui, in eodem esse dicuntur. Sic Jerem. XXXV, 2 de Rechabitis dicitur: Introduces eos in domum Domini, in unam exedram thesaurorum, cum tamen exedra illæ essent vel supra, vel juxta domum Domini. Joan. X, 25 legitur: Ambulabat Jesus in templo, cum non ambularet nisi in porticu Salomonis, quæ non erat in templo, sed tantummodo juxta templum. Sic iterum ementes et vendentes Christus ejecit de templo, id

est de locis seu porticibus vicinis templo.

Idem ergo in Epist. ad Heb. vult dicere Paulus de urna aurea et virga Aaron, quod Levitis præcepit Moyses Deut. XXXI, 26: Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ fœderis. Sicuti igitur liber Deuteronomii positus fuit non in arca, sed in latere arcæ; ita quoque ibidem posita sunt urna aurea et virga Aaron, recteque dici potest hæc omnia fuisse posita in arca, id est, in latere arcæ.

Unde et Moyses ex mandato Dei dicit Aaroni de manna supra cap. XVI, 45: Reponet coram Domino. Ubi non dicit in arca, sed tantummodo coram Domino; quod satis naturaliter significare potest coram arca et propitiatorio, in quo, veluti in throno suo, Deus residebat.

His addit Estius, quod longitudo arcæ verisimiliter capere non posset pedum pastorale Aaronis: nam longitudo arcæ tantum erat duorum cubitorum cum medio; jam vero similis virga pastoralis istam longitudinem solet excedere. Ita ille.

Obj. II. Dicendum potius videtur cum Theophylacto, tempore Moysis in arca fuisse solas tabulas legis, sed postea a Jeremia urnam auream cum manna, et virgam Aaron in eadem fuisse reposita, ut melius servarentur; idque Paulum ex traditione accepisse a Gamaliele.

R. Neg. assumpt. quia ex textu clarum est, quod Paulus loquatur non de tempore Jeremiæ, sed Moysis, ejusque tabernaculo; asseratque hæc omnia tempore Moysis in arca fuisse: adeoque textus Apostoli ad tempora Jeremiæ, et instantem templi destructionem retrahere non potest.

Obj. III. Melius dici posset cum Catharino ad conciliandum Apost. cum lib. Paral. quod tempore Moysis quidem omnia illa in arca fuerint quæ Apost. commemorat, sed quod tempore Salomonis, cætera alibi sint reposita, solaque tabulæ legis in arca sint relictæ.

R. assumptum hoc, prout gratis fingitur, eodem titulo facile rejici. Deinde Josephus lib. III, cap. 6, diserte testatur contrarium, asserens, tempore Moysis, solas legis tabulas in arca fuisse.

Consonat Scriptura; cum Moyses jussus sit ponere urnam auream, continentem gomor mannae, ante Dominum, supra cap. XVI: adeoque recte intelligi potest, urnam illam esse positam (idem dic de virga Aaronis) non in arca, sed coram arca seu in latere arcæ.

Obj. IV. Particulæ in qua non debent referri ad arcam, sed ad tabernaculum, quod græce feminini generis est, sicuti arca: atqui omnia illa, quæ ab Apost. enumerantur, in sententia etiam nostra, strictè loquendo, fuerunt in tabernaculo; ergo propositio in non ample, sed strictè sumenda est apud Apostolum.

R. Neg. maj. quia de tabernaculo dicit, quod aureum haberet thuribulum et arcam testamenti, in qua urna aurea et virga Aaron; statimque subdit: superque eam (utique arcam, non tabernaculum) erant Cherubim gloriæ, etc., ergo pronomen eam refertur ad

S. S. XXVI.

arcam: jam vero particula, in qua, ad idem omnino referendæ videntur; ergo referendæ sunt ad arcam: sicque genuinus Apostoli sensus est: In arca erant tabulæ, urna aurea et virga Aaron, sed super arcam erant Cherubim gloriæ.

Obj. V. Dicit potest quod liber III Reg. et II Paralip. agant de solis illis quæ legem concernebant: atqui urna mannae et virga Aaron legem non concernebant; ergo licet omnia illa cum tabulis decalogicis in arca fuisse supponantur, salvatur textus lib. III Reg. et II Paral., siquidem in hoc supposito nihil non excludit quasvis alias res, v. g., manna et virgam Aaron, sed tantum excludit alia scripta ad legem pertinentia, puta præcepta judicialia, etc., de quibus cap. præced. ̅. 4, dicitur: Scripsit autem Moyses universos sermones Domini.

R. Neg. maj. Quia ut diximus, textus generalis est, et negativè expressus, nec ulla est ratio sumendi vocem nihil accommode (uti præterit objectio), adeoque sic arca videtur includere tabulas decalogicas, ut quodcumque aliud excludat.

Obj. VI. Statui potest arcula distincta ab arca testimonii, a latere hujus posita, in qua fuerint urna cum virga, sicque cessat omnis apparens Scripturarum antilogia.

Nihil hic esse affirmandum aut supponendum, cuius fundamentum ex Scripturis erui nequeat: porro nullum ex Scripturis habetur fundamentum adstruendi illam secundam arculam; ergo nec glossa Lyrani subsistit. Quin potius Paulus diserte contrarium exprimit; cum de una eademque arca (et quidem arca testimonii) dicat quod in ea essent urna aurea habens manna, et virga . . . et tabulæ testamenti.

Obj. VII. Quidni dicatur cum aliis, tabulas solas dici inclusas arcæ, quia quid principaliter erant, vel quia principalem in ea locum occupabant; quamvis interim nec urna aurea, nec virga Aaron excluderentur? Etenim arca ad hoc videtur principaliter fuisse constructa, ut in ea reponerentur tabulæ legis, juxta illud ̅. 16 hujus cap.: Ponesque in arca testificationem.

R. nec id dici posse, tum propter locum ex cap. XVI supra cit. tum quia etiam textus jam in Object. cit. nullo modo dicit, tabulas in arca esse ponendas ex principali intentione; sed dicit simpliciter quod Moyses tabulas legis in arca asservandas ponere deberet, nequidem implicita facta mentione de manna et virga Aaronis. Denique contra jam memoratam opinionem facit, quod dictum est supra in respons. ad Obj. V.

Dicendum itaque, ut supra observavimus, quod manna et virga Aaron coram arca, seu potius in latere arcæ reposita fuerint. Dico potius in latere, quia ut bene reflectit A Lapide, verisimilium est, quod virga Aaron et urna mannae ita posita fuerint coram Domino seu arca, ut non in pavimento (hoc enim indecens fuisset) sed in tabula aliqua, arcæ adjuncta, forent reposita cum libro legis.

Conformiter ad jam dicta intelligi potest illud S.

(Quatorze.)

patris Q. 105 in Exod. : *In arca jussa sunt poni lex et manna, virga Aaron* : nam S. P. ibidem non explicat, an $\tau\delta$ in ponatur stricte, an late pro *coram*. Unde et Q. 61, ubi agit de repositione mannae, non utitur nisi $\tau\delta$ ante Deum.

Et haec quidem omnia, ex sententia, quae hodie dum communior videtur, dicta intellige : nam licet quaedam aliae expositiones supra relatae non videantur subsistere ; tamen ea, quae assertit tempore Moyses omnia illa in arca fuisse, quae Apost. commemorat, sed tempore Salomonis caetera alibi esse reposita, solasque tabulas legis in arca fuisse relictas, etiam admodum probabilis est, eamque caeteris praefert Gaspar Sanctius in cap. VIII lib. III Regum.

1. Quia id clare insinuat verba Apost. supra relata. Etenim eodem modo loquitur de manna et virga Aaron, quo loquitur de tabulis legis : atqui tabulae legis erant in ipsa arca, ergo, etc. Ac proinde cum durum et inconveniens sit in eodem textu eandem propositionem in semel accipere proprie, et semel improprie, non videtur subsistere expositio A Lapide et aliorum.

2. Quia haec videtur etiam esse mens S. P. Aug., ut patet ex supra citatis ejus verbis. Itaque plausibiliter dici posse videtur cum Sanctio, quod omnia illa, quae Apost. commemorat, fuerint a Moyse in arca deposita, non quod pro illis esset destinatum angustum istud claustrum et insigne sacrum, quod erat quoddam legis archivium ; sed quia, cum multo tempore instabile esset, et vagum tabernaculum Moysis, non satis commode videbantur alio in loco virga et urna locari, aut traduci posse commodius. Cum autem exstructum fuit templum, id est stabile Domini et arcae domicilium, et loca religiosa et larga fuerunt, in quibus urna et virga in tabernaculo collocarentur, videntur ex arca extracta fuisse, ut suis sedibus, quasi in thesauris posita reservarentur : et propterea dicitur tunc nihil praeter tabulas legis in arca fuisse, quasi ante illud tempus alia quaedam in ea reposita fuissent.

Ad id autem quod supra dictum est, hoc videri gratis confictum, negatur assumpt. ; nam non videtur dari melior ratio, cur Scriptura specialiter notet, tempore Salomonis nihil in arca fuisse nisi solas tabulas : si enim semper solae fuissent, inutiliter adderetur specialis illa annotatio. Unde in nullo alio loco, ubi de arca sermo est, illa additur nisi lib. III Reg., cap. VIII, lib. II. Paralip. cap. V. Ad Josephum autem dicitur, quod non habeat particulam exclusivam *solas*, adeoque non videtur contrarius.

Ad id vero quod dicit Estius, longitudinem arcae verisimiliter capere non potuisse pedum pastorale Aaronis, negatur suppositum, nempe quod virga Aaron fuerit pedum pastorale ; quia nempe commode dici potest, quod fuerit scipio, seu baculus viatorius, qui sane ad hominis commodum usum brevis non est, etiamsi longitudinem arcae non excedat. Vide plura apud Sanctium.

QUAESTIO II. — AN PROPITIATORIUM FUERIT SUPRA ARCAM ELEVATUM, AN VERO IMMEDIATUM EJUS OPERCULUM.

Supra arcam erat operculum ex auro puro factum, quod dicebatur *propitiatorium*, ejusdem prorsus longitudinis et latitudinis cum arca, ut patet ex γ . 17, ubi ejus materia et forma a Deo ita praescribitur : *Facies et propitiatorium de auro mundissimo : duos cubitos et dimidium tenebit longitudo ejus, cubitum ac semissem latitudo*. Illud vero arcae operculum subinde dicitur *propitiatorium*, subinde etiam vocatur *oraculum* : *propitiatorium* vocatur, quia erat locus placationis, ubi Deus loquens cum Moyse placabatur et propitiabatur populo ; *oraculum* vero, quia Deus dabat ibi viva vocis oracula, quando Moyses vel summus sacerdos consulebat illum de rebus dubiis vel futuris.

Patet hoc Num. VII, γ . ult. : *Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum sederis, ut consulere oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonium inter duos Cherubim*.

De hac quaestione ita opinatur S. Th., 1, 2, q. 102, ad 46, ubi dicit : *Arca sita erat inter duos Cherubim, qui se mutuis vultibus respiciebant : et super arcam erat quaedam tabula lapidea (debet esse aurea) quae dicebatur propitiatorium super alas Cherubim, quasi ab ipsis Cherubim portaretur*. Hanc opinionem sequuntur Cajetanus, Delrio et A. Castro.

R. et dico : Verisimilior tamen videtur sententia Abulensis, Bonfrerii, A Lapide, et aliorum tenentium, quod propitiatorium fuerit immediatum arcae operculum. Cum illis sentit S. P. Aug. Q. 105 in Exod., cujus auctoritas hic pluris quam S. Th. facienda est. Igitur

Prob. I. Ex S. P. Q. cit. ita scribente : *Propitiatorium ad quid dicat superimponendum super arcam, quaeri solet : sed cum aureum fieri jubeat, ejusque longitudinem et latitudinem tantam exprimat, quanta et ipsius arcae dicta est, procul dubio velut tabulam auream (tantae formae) fieri praecipit, qua tegetur arca : ita ut in ipso propitiatorio essent duo Cherubim, hinc atque inde in alterutrum attendentes : ita ut vultus eorum in propitiatorium essent, et pennis suis obumbrarent propitiarium*. Igitur juxta S. P. propitiatorium non portabatur manibus vel alis Cherubim, sed Cherubim erant super ipsum, et alis suis quasi tegebant propitiarium ; adeoque ex mente ejus satis liquet, quod fuerit immediatum arcae operculum.

Prob. II. Ex inconvenienti, quod reperitur in opinione contraria : necesse enim est, ut auctores oppositi ponant vel arcam superius patuisse, vel certe aliud habuisse operculum : atqui prius absonum est propter pulveres quibus arca et legis tabulae fuissent repletae ; posterius vero gratis fictum apparet, cum Scriptura satis exacte referat omnia quae ad arcam pertinent, nec tamen mentionem faciat alterius operculi quam propitiarii.

Prob. III. Vox hebraica *capporet*, teste Frassen, pro-

prie significat operitorium ; unde tum hic γ . 20, tum Levit. XVI, 2, dicitur quod arca operiatur propitiatorio. Atqui per operitorium vel operculum, secundum ordinarium loquendi modum, intelligitur illud quod immediate tegit ; ergo propitiatorium arcam immediate tegebat : nam alias non potuisset magis dici ejus operitorium, quam corona aliqua argentea, v. g. quae tenebatur elevata manibus Cherubim super tabernaculum in templis nostris, possit dici operitorium ipsius tabernaculi.

Prob. IV. Propitiatorium erat tantae longitudinis et latitudinis quam ipsa arca : atqui si fuisset elevatum super alas Cherubim, non potuisset esse tantae longitudinis ; ergo.

Prob. min. quia Cherubim non in lateribus arcae, sed super ipsam arcam stabant ; ut patet hic ex γ . 22 : ergo non potuisset esse tantae longitudinis quam arca, quia Cherubim occupabant aliquam partem summatis ipsius arcae, nempe unus ex una parte, et alius ex altera ; ergo spatium intermedium non poterat esse tantae longitudinis quam arca, adeoque nec propitiatorium poterat continere longitudinem arcae.

Prob. V. Omnes admittunt quod arca esset scabellum pedum Dei, id est, angeli in forma humana nomine Dei apparentis ; atqui tamen non potuisset esse scabellum pedum ejus, si propitiatorium fuisset elevatum super arcam ; ergo, etc.

Prob. min. Quia immediatum operitorium arcae (quod nunc nulli gratis asserunt fuisse distinctum a propitiatorio) erat ejusdem latitudinis ac propitiarium, et directe sub propitiatorio ponebatur, cum propitiarium saltem mediate operiret arcam, juxta oppositae sententiae patronos : ergo angelus nomine Dei apparens super propitiarium, et super illud (ut ipsi putant) sedens, non poterat figere suos pedes super immediatum operculum arcae, quia illud operculum non excedebat propitiarium.

Prob. VI. Infra cap. XXXVII, 7, dicuntur facti duo Cherubim, et positi ex utraque parte propitiarii ; γ . 8 autem subjungitur : *Cherub unum in summitate unius partis, et Cherub alterum in summitate alterius partis*, γ . 9 : *extendentes alas et tegentes propitiarium*. Idem habetur hic γ . 20 : atqui si propitiarium fuisset elevatum super alas Cherubim, nec alas suas super illud extendere, nec eisdem illud tegere potuissent, quandoquidem in hoc supposito, alae non supra, sed infra propitiarium fuissent. Item nec potuissent dici positi in utraque parte, aut summitate propitiarii ; ergo propitiarium non fuit super arcam elevatum, sed immediatum ejus operculum.

SOLVUNTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Verba jam allata nihil aliud innunt, quam Cherubinos illos occupasse utramque summitatem propitiarii : atqui hoc etiam verificatur in sententia opposita ; propitiarium enim alis suis sustentabant, et saltem partialiter tegebant, quia aliquae plumae extendebantur super propitiarium ; ergo, etc.

R. Transmissa maj., neg. min. ; nam duo homines, v. g., non possent dici positi in utraque extremitate

seu summitate mensae, si pedibus suis starent super pavimentum, et manibus suis tenerent mensam elevatam ; ergo nec isti Cherubim in utraque extremitate, seu summitate propitiarii juxta sententiam oppositam. Item nequaquam verum est, quod aliqua pluma potuerint extendi super propitiarium ; quia tunc istae plumae debuissent extendi sursum, quod est contra naturam et figuram alarum. Deinde juxta Scripturam non aliqua pluma, sed integra alae debebant extendi super oraculum seu propitiarium ; adeoque non aliqua exigua parte, sed integris alis Cherubim illud tegere debebant.

Obj. II. Secundum nos et omnes, Deus dicitur sedere super Cherubim, quamvis angelus nomine ipsius apparens, non secundum totum corpus, sed tantum secundum mediam partem, v. g., super alas Cherubim requiesceret ; ergo etiam isti Cherubim possunt dici positi super arcam, item in extremitatibus propitiarii, licet tantum secundum aliquam partem forent supra.

R. Neg. conseq. Disparitas est quod *sedere* secundum naturalem significationem non plus importet ; cum homo dicatur sedere super scamnum, v. g., licet ejus pedes sint in pavimento. *Poni* autem plus importat : nam duo Cherubim ineptissime dicerentur poni super tabernaculum, v. g., si pedibus suis starent super altare, et tantum secundum medietatem corporis essent elevati super tabernaculum.

Obj. III. Hic γ . 18 dicit Deus ad Moysen : *Duos.. Cherubim facies ex utraque parte oraculi : Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero*. Item Num. VII, 89, dicitur propitiarium esse *inter duos Cherubim*. Ergo Cherubini non ponebantur supra, sed in latere propitiarii ; ac consequenter propitiarium erat super arcam elevatum.

R. Neg. conseq., quia sic erant in latere, ut essent positi in utraque extremitate, seu summitate propitiarii, ut patet ex Prob. VI. Erant igitur in latere oraculi, sicuti duo homines, v. g., stantes super utramque extremitatem mensae, dicuntur esse in ejus latere. Similiter propitiarium vere dicitur esse inter duos Cherubim, quamvis hi starent supra illud ; sicuti pavimentum cubiculi dicitur esse inter duos parietes, tametsi hi supponantur erecti super pavimentum.

Obj. IV. Lib. I Paralip. cap. XXVIII, 2, arca dicitur *scabellum pedum Dei nostri*. Unde Psal. XCIII : *Adorate scabellum pedum ejus*, id est, procidite coram arca supra quam ponuntur pedes ejus ; ergo propitiarium erat quasi sedes et thronus Dei, ipsa vero arca erat quasi scabellum pedum ejus. Atqui hoc intelligi non potest, nisi dicamus propitiarium fuisse supra arcam elevatum, et Cherubinorum alis vel manibus, aut certe aliis fulcris sustentatum, etc. Ergo.

R. Cum Cherubim haberent suas alas expansas, et sibi invicem conjunctas supra propitiarium, Deus in illis veluti in throno sedebat ; quo sensu Psal. XCIII dicitur : *Qui sedet super Cherubim*, id est super alas Cherubinorum ; pedes autem ejus in propitiario

quasi in scabello requiescebant. Unde objectio non bene supponit quod arca esset scabellum, et non propitiatorium; quia utrumque simul, id est, tum arca, tum propitiatorium, erat scabellum pedum ejus, cum propitiatorium non esset ab arca divisum seu separatum, sed ejus immediatum tegumentum, faciens unam quasi cistam, quæ superius mediante propitiatorio quodammodo inserviebat ad quietem pedum Domini: nec aliter poterat dici spectare ad thronum Dei (si tamen spectabat) quam pes vel scabellum dicitur spectare ad thronum regis.

Inst. Ergo potius Cherubim debuissent dici propitiatorium, quam ista tabula aurea.

R. Neg. illat. Quia equidem erat locus placationis, sive foret immediatum arcae operculum, sive foret supra arcam elevatum.

P. cujus figuræ et speciei fuerint duo Cherubim, qui alis suis obumbrabant oraculum.

Nonnulli opinantur ejusdem prorsus effigiei fuisse, cujus illa quatuor animalia apud Ezech. cap. I: ita ut nimirum habuerint simul faciem hominis, aquilæ, leonis, et vituli seu bovis, et sex alas, cæteraque in Ezech. descripta. S. P. Aug. Q. 105 in Exod. dicit: *Creatura rationalis in multitudine scientiæ, quoniam hanc interpretationem habent Cherubim, duobus ipsis animalibus significatur*. Cæterum Cherubim non videntur semper eodem modo in Scriptura apparuisse: unde S. Joan. in sua Apoc. cap. IV singulis animalibus (quæ putantur eadem fuisse cum illis quæ apparuerunt Ezechiel) tantum unam attribuit faciem, item oculos multos, ante et retro, de quibus nihil in Ezechiele.

R. et dico: Sive plures habuerint facies isti Cherubim, sive unam tantum, verum est quod species humana in eis eminebat.

Prob. Quia hic y. 20 dicitur in Hebræo: *Et facies eorum erant viri ad fratrem suum*. Et III Paralip. III, 13 dicitur: *Stabant erecti pedibus*. Præterea Cherubini Ezechielis, qui videntur his fuisse similes, habuerunt speciem hominis: nam habebant manus hominis, quibus accipiebant ignem, ut dicitur cap. X, Ezech. y. 7. Itaque videntur habuisse formam juvenum speciosissimorum alatorum, uti angeli apud nos pingi solent, ad representandum eorum perennitatem, vivacitatem, vigorem, celeritatem.

S. P. Aug. mystice explicans y. 20, *Et vultus eorum sint in propitiatorium*, dicit Q. 105 in Exod.: *Quia misericordiam Domini, in qua una spes est, valde commendant... pennas suas propitiatorium obumbrant, quia Deo, non sibi, attribuant pennas suas, id est, Deum honorant virtutibus quibus præstant.*

CAPUT XXVI.

Describitur fabrica tabernaculi, nempe quatuor genera tegumentorum: deinde tabulæ tabernaculi cum suis basibus: vectes stringentes hasce tabulas: velum unum appensum sancto, et alterum sancto sanctorum.

QUESTIO UNICA. — DE STRUCTURA TABERNACULI.

Tabernaculum, ut ex hoc cap. liquet, erat tem-

plum mobile et portatile, quod per partes poterat dissolvi et convasari, quando movenda erant castra.

Quod structuram ejus attinet, longum erat triginta cubitis, latum decem, altum decem, et divisum in duas partes, quarum una dicebatur *sanctum*, habens viginti cubitos in longitudine, altera *sanctum sanctorum*, habens decem cubitos in longitudine. Erat ergo sanctum quadrangulum, quia erat longum 20, latum 10 cubitis: sanctum sanctorum vero erat quadratum, quia latum erat 10 cubitis, et longum totidem.

Sanctum dividebatur per velum a sancto sanctorum, ut patet ex y. 31 et 33: erat insuper aliud velum in introitu tabernaculi, ut habetur y. 37, expansum ex quinque columnis, efficientibus quasi quatuor partes in introitu tabernaculi: erat enim quasi ostium claudens tabernaculum ab oriente.

Cum autem tabernaculum undequaque tectum et velatum esset, clauso velo quod pendeat ante sanctum, seu in introitu tabernaculi, intus obscurum erat, maxime in sancto sanctorum, ad designandam arcanam Dei majestatem et secretissima veræ religionis mysteria.

In circuitu tabernaculi erat atrium, superne patens et sub dio, quod undequaque ambiebat tabernaculum, ita ut tabernaculum staret in atrio, sicut hinc et inde apud christianos templum solet stare in cœmeterio, infra cap. XL, 31. Structura atrii describitur cap. sequenti.

Tabernaculum autem ita erat dispositum, ut ejus introitus esset ab oriente. Cum vero sanctum sanctorum esset in posteriori tabernaculi parte, sequitur quod fuerit in parte occidentali; adeoque quod, quando Judæi orabant facie conversi ad sanctum sanctorum, orarent facie conversi ad occidentem, modo nobis directe opposito; quia nostra templa sunt communiter sic edificata (nisi loci angustia vel dispositio impediatur) ut summum altare sit in parte orientali.

In sancto erant candelabrum et mensa propositionis panum. Candelabrum ponebatur in parte australi, mensa autem in parte septentrionali. In sancto sanctorum erat arca cum propitiatorio, item altare thymiamatis: ut infra cap. XXX, Q. II probabitur.

Sensu allegorico tabernaculum significat Ecclesiam, præcipue in hoc sæculo peregrinantem: decem cortinæ variegatæ (de quibus y. 1) significant electos variis virtutibus ornatos; saga cilicina (de quibus y. 7) rectores Ecclesiæ, quibus electi muniuntur et teguntur: tabulæ sunt apostoli eorum que successores, quorum laboribus erecta est Ecclesia; bases argente libri legis et prophetarum; vectes et annuli, promissiones cœlestes, quibus tota solidatur Ecclesia: sanctum sanctorum denotat cœlum; velum variegatum appensum, multiforem Dei gratiam: arca in sancto sanctorum, sunt sancti in cœlo: super eos propitiatorium, id est Christus, qui est propitiatio pro peccatis nostris.

Mensa propositionis panum, est refectio animæ ex

beneficiis Dei; candelabrum septiceps, illuminatio doctrinæ, et septemplex doni Spiritus S. Altare thymiamatis, cultus Dei per incensum orationis, quæ omnia fusius deducta videri possunt apud Bedam, et D. Gregor. lib. XXV Moralium.

CAPUT XXVII.

Describitur altare holocaustorum cum suis basibus, craticula et vectibus: deinde atrium tabernaculi cum suis columnis et velis, quibus circumcingebatur; denique oleum lucernarum, earumque accensio.

QUESTIO UNICA. — QUALE FUERIT ALTARE HOLOCAUSTORUM.

Vers. 1.: *Facies et altare de lignis setim*. Quamvis in hoc altari non tantum cremarentur holocausta, sed immolarentur quælibet victimæ; a nobilissima tamen sacrificii specie dici solet altare holocaustorum. *Holocaustum autem est totum igne absumptum*, inquit S. P. in Psal. XLIX.

Hoc altare positum erat ante tabernaculum in medio atrii sub dio, nempe propter ignem, fumum, et nidorem victimarum. Compactum erat ex tabulis e ligno setim, non ita ut altare esset quasi una moles lignea; siquidem y. 8 dicitur: *Non solidum, sed inane et cavum intrinsecus facies illud*, adeoque tabulæ de lignis setim erant sibi adunatæ instar arce sine fundo et opereulo; eratque æqualis longitudinis et latitudinis, ut habetur y. 1, scilicet quinque cubitorum in quadro.

y. 2.: *Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt*. Existimant aliqui hæc cornua nihil aliud designare, quam quatuor angulos: nam celebre est tam apud scriptores sacros, quam profanos, cornu pro utriusque rei extremitate accipere, sicuti dicimus cornu epistolæ, evangelii, etc.; attamen melius dicitur, quod altare vere habuerit cornua, quæ vel uno tractu ex tabulis setim erant deducta, vel erant prominentia quædam epistylia, tanquam pyramides aut obelisei. Vide Torniellum ad annum mundi 2544, num. 75.

Ratio est 1. Quia Deus specialiter mandat ut cornua per quatuor angulos ex ipso altari procedant; atqui hoc frustaneum esset, si per cornua nihil aliud significaretur, quam rei extremitates, sicuti nunc dicitur cornu Evangelii; etc., nam impossibile est edificare altare quadratum sine talibus cornibus; ergo, etc.

2. Quia Amos propheta cap. III, 14, de altari quod III Reg. XII, 32, edificavit Jeroboam ad similitudinem altaris moysaici, dicit: *Amputabuntur cornua altaris et cadent in terram*. Hoc autem intelligi non potest de toto altari, vel de quatuor angulis ejus, sed de quatuor cornibus in quatuor angulis eminentibus. Item III Reg. I, 50, dicitur de Adonia: *Tenuit cornu altaris*.

3. Infra cap. XXXVIII, 1, dicitur: *Fecit (Beseleel) altare holocausti... cujus cornua de angulis procedebant*. Ergo ipsi anguli non erant cornua.

Ne autem tabulæ ligneæ, ex quibus altare hoe

compactum erat, læderentur ab igne, additur hic y. 2.: *Et operies illud ære*. Id est omnes tabulas cooperies laminis æneis, tam exterius quam interius.

Habebat insuper hoc altare craticulam æneam, in modum retis foraminibus plenam, ut dicitur y. 4: habebat etiam lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes atque fuscinulas, et ignium receptacula, quæ omnia erant ænea, ut dicitur y. 3. Denique habebat arulam æneam, per quam intelligitur focus, id est, vas in quo ponuntur prunæ sive carbones arcentes, ut colligitur ex Jeremie XXXVI, 22: *Posita erat arula coram eo (rege Joakim) plena prunis*. Et y. 25 dicitur quod rex librum Jeremiæ combusserit igne qui erat in arula. Circa hanc craticulam difficultas est non modica, ubi scilicet illa craticula fuerit posita. Pro qua resolvenda,

Nota, quod Hebræi, Abulensis, et Lyranus existiment hanc craticulam non fuisse immissam intra altare, sed fuisse per ejus circuitum, infra ad terram, altari circumdatam ad altitudinem cubiti cum dimidio, scilicet usque ad altaris medium, idque instar cancellorum, vel ad decorem et ornatum altaris, vel ad arcendos homines ab altari, sicuti, v. g., videmus modo hinc et inde in Ecclesiis nostris poni cancellos, quasi repagula quibus arcetur populus. Attamen

R. et dico: Longe verisimilius est, craticulam fuisse immissam in cavitatem altaris, et arulam infra craticulam circa medium altaris.

Prob. I. Quia infra cap. XXXVIII, 4, dicitur: *Craticulamque ejus in modum retis fecit, et subter eam in altaris medio arulam*. Erat igitur craticula supra medium altaris, et arula infra craticulam. Atqui si craticula fuisset quasi seps vel cancelli circum circa altare, non potuisset arula, quæ erat in medio altaris, dici esse infra craticulam; ergo, etc.

Prob. III. Quia nulla videtur ratio cur hæc craticula circumponeretur altari: non enim id videtur fuisse ad arcendos homines, nam hi satis arcebantur mandato divino; et præterea etiam sic ista craticula arcuisset sacerdotes, vel debuissent illam transilire: deinde nec etiam id videtur fuisse ad ornatum altaris: nam non videtur Deus tunc voluisse altare ornari; ut liquet supra ex cap. XX, 24, ubi dicitur: *Altare de terra facietis mihi*, etc. Deinde y. 25 additur: *Quod si altare lapideum feceris mihi, non edificabis illud de sectis lapidibus, si enim levaveris cultrum super eum, polluetur*.

Prob. III. Ab auctoritate S. P. Aug. qui Q. 113 in Exod. reflectens ad hæc verba y. 5 hujus cap., *Eritque craticula usque ad altaris medium*, ait: *Id est medium cavitatis ejus*. Item ven. Beda lib. II de Tabernaculo, cap. 12 in cit. locum dicit: *Altare totum concavum fieri præceptum est, sicut in sequentibus patet, sed et in medio habens craticulam per totum in modum retis distinctam, in qua victimarum carnes comburendæ ponebantur, et subter eam arulam, in qua compositis lignis ignis arderet semper ad devoranda holocausta paratus*.

SOLVUNTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Hic y. 5 dicitur